

GERMİYÂNLI YETİMİ VE İBRET-NÂMESİ¹-ZEYL

Kadir GÜLER*

ÖZET

Osmanlı coğrafyasının önemli kültür merkezlerinden birisi de Kütahya'dır. Kaynaklarda ve tezkirelerde Kütahiyeli veya Germiyânlı olarak zikredilen otuz sekiz şâir dikkate alındığında Kütahya, Osmanlı Devleti'nin altıncı önemli kültür merkezlerinden biri olarak dikkat çekmektedir.

Germiyân topraklarında yaşayan önemli şâirlerden biri olan Yetimi, kaynaklara göre Seyyid Gazi Tekkesi'ne bağlı sûfilerdendir. İbret-nâme başlığı taşıyan manzumelerin ilki Yetimi'nin İbret-nâmesi'dir. Ölümü ve ölüm karşısında insan davranışlarını, dünya hayatının geçici ve malın mülkün yalan olduğunu anlatarak ders vermeyi amaçlayan İbret-nâmeler, özellikle sûfi şâirlerimizin ele aldığı türler arasında önemle dikkat çekmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Kütahya, Germiyân, Yetimi, İbret-nâme, sûfi, Tasavvuf.

---

¹Bu yazıyı 2003 yılında kaleme aldım. 2004 Nisanında geçirdiğim bir rahatsızlık üzerine elimdeki metni tamamlanmak üzere danışmanlığı yaptığım Araştırma Görevlimize verdim. Tamamlanan yazının incelenen kısmı iki sayfalık bir araştırma ve beyit sayısı doksan beş olarak eksik bir biçimde ortaya konunca yazının yeniden değerlendirilmesi gerektiğini düşündüm ve yukarıdaki şekliyle yayınlanmak üzere 2008 yılında SBE dergisine teslim ettim. 2009 yılı şubat ayında hakem raporları olumlu gelen yazının 2010 yılında yayınlanacağı tarafıma resmi yazıyla bildirildi. Bu makalem henüz yayınlanmadı.

Geçen ay aynı başlıklı bir makalenin Turkish Studies Dergisinde yayınlandığını okudum. Bunun üzerine tarafımdan kaleme alınan bu yazının aynı dergide karşılaştırılması ve birbirlerinin eksikliklerini tamamlaması düşüncesiyle yayınlanması gerekebileceğini düşündüm ve yazımı değerlendirilmek üzere zikredilen dergiye gönderdim. Bu başlık altında yayınlanan diğer bir yazı için Bkz. Mahmut Kaplan-Şirvan Kalsın, "Germiyanlı Yetimi ve İbret-Nâmesi" Turkish Studies, Volume 4/2 Winter 2009, s.672-689; Bu makale ile ilgili değerlendirmem kaynakçanın sonunda "ZEYL" başlığı altında yapılmıştır.

* Yrd. Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Anabilim dalı, kguler@dumlupinar.edu.tr.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

YETİMÎ FROM GERMIYÂN AND HIS ‘İBRET-NÂME-ZEYL

ABSTRACT

One of important cultural centers of the Ottoman Empire is Kütahya. Kütahya, when considering thirty-eight poets that have been mentioned in the literature and memorandums as from Kütahya and from Germiyân, is the sixth most important cultural center of the Ottomam Empire. According to the literature Yetimî, one of the important poets living on Germiyân lands, is a sûfi follower of the Turbeh of Seyyid Gazi. One of the first poems titled as ‘İbretnâme is the ‘İbretnâme of Yetimî. The ‘İbretnâme form that aims to teach a lesson by elaborating on subjects like death, the human behavior against death, the briefness of human life, and the illusion of wealth, are importantly striking as a poetic form and has been used by the sûfi poets.

Key Words: Kütahya, Germiyân, Yetimî, ‘İbretnâme, sûfi, Tasavvuf.

Kütahya, Osmanlı coğrafyasının en önemli kültür merkezlerinden birisidir. Kaynaklarda ve tezkirelerde Kütahyalı veya Germiyânlı olarak zikredilen otuz sekiz şâir dikkate alındığında Kütahya, Osmanlının altıncı kültür şehri olarak dikkat çekmektedir.

Osmanlıya katılana kadar bu bölgede etkili olan Germiyan Beyliği döneminde başta Şeyhî olmak üzere Ahmedî, Ahmed-i Dâ’î, Cemâlî, İzârî, Cenâbî ve Şeyh İlâhî gibi divân ve tasavvuf şiirinin tanınmış şahsiyetleri yetişmiştir. (GÜLER 2004:49)

Germiyân coğrafyasının yetiştirdiği sûfi şâirlerden birisi de Yetimî’dir. Tezkirelere göre Yetimî, Germiyân vilayetindedir ve bugün Eskişehir sınırları içerisinde yer alan Seyyid Gazi Tekkesi’ne bağlı dervişlerdendir.² (İPEKTEN vd. 1988:537)

Yetimî, 16.yy. kaynaklarından Aşık Çelebi ve Hasan Çelebi tezkirelerinde benzer ifadelerle tanıtılmakta ve Osmanlı sınırları içerisinde yer alan benzer tekkelerde de olduğu gibi, kimsesi olmayan

²Anılan kaynaktan Yetimî’den şöyle bahsedilmektedir. “ Germiyan (Kütahya)’da doğdu. Seyyid Gazi dergâhı bağlılarındandır. Derviş yaratılışı birisiydi.”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

ve başı açık, ayağı çıplak dolaşan, cesur ve korkusuz abdalândan biri olarak anlatılmaktadır..

Âşık Çelebî, Yetimî'yi “Anatolıdan Livâ-yi Germiyândan Seyyid Gazi hânkâhında olan zümre-i abdalândan ve ser ü pâ bürehne yürür divâneğândan idi. Hakka bu ebyâtı kim vâkı' olmuşdur.” diye tanıtmakta ve “turmaz çigzinür” redifli şiirini örnek olarak vermektedir. (ÂŞIK ÇELEBÎ vr.91a)

Yetimî, Hasan Çelebi tezkiresinde de, şiir san'atında sözleri zarif, nükteli, hoş, açık ve anlaşılır olarak övülmekte ve “turmaz çigzinür” redifli şiirine yer verilmektedir. (HASAN ÇELEBÎ : vr. 328b)

“Vilâyet-i Germiyândan Seyyid Gâzî hânkâhında olan budalânuñ yetimî ve hânkâh-ı cihânda ser ü pâ-bürehne yürüyen abdallaruñ bî-havf u bîmi idi. Tabınuñ bu fende îrâd olınan kelimât-ı âb-dârından rûşen ü âşikâr zâhir ü be-didârdur. Bu bir iki eş'âr şâ'ir-i mezbûruñ güftârındandır:

Şi'r:

**Gün yüzüñ görmek diler meh-tâb turmaz çigzinür
Hâk-pâyüñ öpmek ister âb turmaz çigzinür**

**Şeb-çerâğ-ı hüsnüñe pervâne olmuşdur kamer
Şevküñ ile mihr-i 'âlem-tâb turmaz çigzinür**

**Pâs-bânuñdur meger seyyâreler eflâkde
Giceler tâ subha dek bî-hâb turmaz çigzinür**

**Mâcerâ-yı 'eşğ için derd-i derûnum dökmege
Cû-yı eşkümden yaña dolâb turmaz çigzinür**

**Ey Yetimî gözüñ aç cân murgın itdüdüñ şikâr
İşbu çerh olmuş per-i 'ukâb turmaz çigzinür³**

Yukarıdaki belgelerin dışında hayatı ile ilgili bir bilgiye ulaşılabilen Yetimî, İbrenâme'nin sonunda Germiyanlı olduğunu ifade etmektedir:

³ Gazelin vezni Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün'dür.

Bu ‘ibretnâmeyi nazm eyler iken
Yetimî derd-mend-i Germiyânî

İbretnâme'nin Beyazıt nüshasında “Kasîde-i Hakîmzâde Egriboz Kâdısı” başlığı altında yer alan manzumedeki Egriboz bölgesine ve Kâdı ifadesindeki anlama bakarak Yetimî'nin bu bölgede Hakîmzâdelilerden Kâdı Efendi olarak tanındığı tahmin edilebilir, fakat bu görüşü destekleyecek başka bir kaynak bulunamamıştır.

Edebiyatımız özellikle de Dinî-Tasavvufî Türk edebiyatı türler konusunda oldukça zengin bir malzemeye sahiptir. Bu türler konuları itibariyle Allah hakkında yazılanlar, Peygamberler hakkında yazılanlar, din ve tasavvuf yolunun büyükleri hakkında yazılanlar ve dinî inanç ve tasavvufî düşüncelerle ilgili yazılan türler olarak değerlendirilmektedirler. (GÜZEL-TORUN 2003:331)

Bu alanda dinî inanç ve tasavvufî düşüncelerle yazılan türlerden birisi de ibret-nâmelerdir. Ölümü ve ölüm karşısında insan davranışlarını, kabir hayatını, dünya hayatının geçici ve malın mülkün yalan olduğunu anlatarak ders vermeyi amaçlayan ibret-nâmeler özellikle mutasavvıf şâirlerimizin ele aldığı türler arasında önemle dikkat çekmektedirler.

Edebiyatımızda dinî ve tasavvufî konuların anlatıldığı türler ve bu türlerle ilgili manzumeler, etkileşim veya istinsah hataları sonucu farklı şâirlere ait olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hudâ Rabbim başlıklı makalemizde Gaybî Sun'ullâh'a ait olan ve aynı adı taşıyan kasidenin, Erzurumlu İbrahim Hakî'ya aitmiş gibi onun Marifetnâme isimli eserine alındığını ortaya koymuştuk.(GÜLER 1995:s.97)

İbret-name'yi araştırırken de böyle bir karışıklık karşımıza çıktı. Yetimî'ye ait olan İbret-nâmenin, 15. asır şâirlerinden Kemâl Ümmî'nin Vefât Risâlesi adlı manzumesiyle fazlaca benzerlikler taşıdığını farkettilik. (AKTAN 2006a : 95-107)

Yetimî'den çok sonra istinsah edildiğine inandığımız Vefât Risâlesi'nin; Kemal Ümmî'nin Yetimî'den sonra yaşaması, eserin Eski Anadolu Türkçesi'nin dil özelliklerini göstermemesi, kasidenin beyit sayısı (Vefât Risâlesi 90 beyit, İbretnâme 99 beyittir) ve beyitler arası anlam kopukları, farklı iki veznin kullanılması ve benzer sebeplerle Kemal Ümmî'ye ait olmadığı kanaatindeyiz.

Tahminimize göre sevilen bir manzume olan İbret-nâme, ezber olarak benzer dergahlarda zikredilmektedir. Eseri bilen Kemâl Ümmî, sevilen bu manzumeye kendisi de değişik beyitler ekleyerek

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

nazire yazmış olmalı veya Yetimî'ye ait risâleyi kaleme alan müstensih, eseri yanlış kaydetmiş olmalıdır. Eserin başlığı" Vefat-ı Kemal Ümmî" şeklindedir. Manzume, K.Ümmî'nin vefâtı üzerine onun ölümünü hatırlatmak amacıyla kaleme alınmış da olabilir.

İbret-nâme'den Vefât Risâlesine aynen alınan beyit yoktur, fakat bir veya birkaç kelimesi farklı çok sayıda beyit bulunmaktadır. Her iki manzumeyi karşılaştırdığımızda 51 beyitte benzerlikler tespit ettik. Manzumelerin ilk beyitleri ve son beyitleri farklılık göstermekte, benzer beyitler daha çok manzumenin orta kısmında yer almaktadır. Konuyla ilgili birkaç beyiti, beyit numaralarını örneklendirerek veriyor, diğer karşılaştırmaları ve dil özelliklerini incelemeyi araştırmacıların görüşüne ve takdirine bırakıyoruz:

‘İbretnâme’den	Vefât Risâlesi’nden
5. Buña aldanma zinhâr iy birâder Ki çokdur kahbe dünyânuñ yalânı	3. Buña aldanmañuz zinhâr u zinhâr Öküşdür key bu dünyanıñ yalanı
16. Süñügüm ditreşüp beñzüm sarardı Kurutdı komadı cismümde kanı	13. Kemügüm ditreşüp beñzüm sarardı Kurutdı komadı tamarda kanı
22. Dilüm hiç söylemez oldı tutuldı İşâret birle ben çağırdum anı	21. Dilim hiç söylemez agzım içinde İşâret birle ben çağırdum anı
44. Yabışdılar döşege dört yañadan Beni kaldurdılar sürüyübeni	28. Döşek yorgan ile dört kişi tutdı Beni kaldurdılar süriyebeni
99. İlâhî rahmet eyle iş bu nazmı Okuyanı yazanı dinleyeni	89. Yazanı okuyanı dinleyeni Rahmetiñle yarlıgagıl yâ Ganî

‘İbret-nâme gibi türler edebiyatımızda, özellikle dinî-tasavvufî edebiyatımızda farklı şekillerde işlenmiştir. Hem tür hem şekil olarak işlenen İbret-nâmeler, Şeyh Eşref bin Ahmet gibi sûfiler tarafından mesnevî nazım şeklinde yazılmış (DEMİR . 2003), Yunus Emre gibi mutasavvıflar tarafından da dörtlük biçiminde işlenmişlerdir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Yûnus Emre, aşağıdaki dörtlüklerinde mezarlıkları ve ölümü tasvir ederek konu ve şekil açısından farklı bir ibretnâme örneği vermektedir. (GÜZEL-TORUN 2003:347)

<i>Sana ibret gerek ise</i>	<i>Kanı ol şirin sözlüler</i>
<i>Gel göresin bu sinleri</i>	<i>Kanı ol güneş yüzlüler</i>
<i>Ger taş isan eriyessin</i>	<i>Şöyle gaib olmuş bunlar</i>
<i>Bakup göricek bunları</i>	<i>Hiç belirmez nişanları</i>
<i>Şunlar ki çokdur malları</i>	<i>Bunlar vakt begler idi</i>
<i>Gör nice oldu halleri</i>	<i>Kapıcılar korlar idi</i>
<i>Sonucu bir gömlek giymiş</i>	<i>Gel şimdi gör bilmeyessin</i>
<i>Anında yokdur yenleri</i>	<i>Beg kangıdır ya kulları</i>
<i>Kanı mülke benim diyen</i>	<i>Ne kapu vardır giresi</i>
<i>Köşk ü saray beğenmeyen</i>	<i>Ne yemek vardır yiyesi</i>
<i>Şimdi bir evde yatarlar</i>	<i>Ne ışık vardır göresi</i>
<i>Taşlar olmuş üstünleri</i>	<i>Dün olmuşdur gündüzleri</i>
<i>Bunlar eve girmeyenler</i>	<i>Bir gün senin dahı Yûnus</i>
<i>Zühd ü taat kılmayanlar</i>	<i>Benim dediklerin kala</i>
<i>Bu benliği bulmayanlar</i>	<i>Seni dahı böyle kıla</i>
<i>Zira geçdi devranları</i>	<i>Nitekim kıldı bunları</i>

Gerek Germiyanlı olduğunu söylemesi ve gerekse manzumenin Eski Anadolu Türkçesi'nin ünlü uyumu, yuvarlaklık uyumsuzluğu, köklerde ve eklerde ünlü değişimleri gibi dil özelliklerini göstermesinden dolayı (ÖZKAN 1995: 51) on beşinci asrın başlarında yaşadığını tahmin ettiğimiz Yetimî'nin bugüne ulaşan en önemli eseri 'İbret-nâme'dir. Makalemizin amacı manzumenin dil özelliklerini incelemek değildir. Yetimî'nin manzumesinde de Âşık Paşa'nın Garib'nâmesi'nde benzer örneklerini gördüğümüz halk söyleyişlerine ve arkaik kelimelere rastladık.(AKTAN 2006b :175) Bu sebeple konuyla bağlantılı olarak şunları söyleyebiliriz:

İbretnâme'de *düzetdüm, sünügüm, kamu, tiz, yuyucu, segirdüp, geyesüm, yarlıgar, ban virür* gibi yöresel ve yüzyılın özelliklerini yansıtan ifadeler dikkat çekmektedir.

.Manzumede *kulısan, bilürsin, idüp, alurdum, uşbu, olarun, yiridüm, ditreşip uzaduram, urubanı, sürüyübeni, okudukta, birle, anca, nide* gibi dönem özelliklerini ortaya koyan söyleyişler, eserin dil varlıkları açısından da incelenmesi gerektiğini ve önemini ortaya koymaktadır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

İbret-nâme'nin üç nüshasından haberdarız. Birincisi özel kütüphanemizde bulunan nüshadır.⁴ Bozuk bir rik'a ile yazılan manzume 98 beyittir. İkinci nüsha Süleymaniye Kütüphanesi İbrahim Efendi Bölümü 588 numaralı mecmûanın 1b-5a varakları arasındadır. Bu nüshadaki 'ibret-nâmenin hareketli nesihle ve on üç satıra çift sütun olarak yazıldığı görülmektedir.“ Hazâ Dâstân-ı 'İbret-nâme “ başlığı taşıyan manzume 99 beyittir.

İbret-nâme'nin üçüncü nüshası Beyazıt Devlet Kütüphanesi Veliyüddin Efendi Kısmı 1143 numaralı mecmuanın 14b-18a varakları arasındadır. 98 beyit olarak on iki satırlı tek sütuna nesihle yazılan manzume, mecmuada “ Kasîde-i Hakîmzâde Eğriboz Kâdısı” başlığı altında yer almaktadır.⁵

Yetîmî'nin kaleme almış olduğu İbret-nâme 99 beyitten oluşan ve mefâîlün, mefâîlün feülün vezninde yazılmış bir manzumedir. Bazı kaynaklarda mesnevî olarak kaydedilmiş olan eser kasîde nazım şekli olarak kaleme alınmıştır.⁶ (ŞENTÜRK-KARTAL 2007:157)

Amacı sanat yapmak olmayan tasavvuf ehli şairlerimiz gibi Yetîmî de şiir sanatı açısından başarılı değildir. Bu yüzden aruz vezninde sıkça imâlelere başvurmak zorunda kalmış, kafiye ve redifte de zorlanmıştır.

Yetîmî, manzumeyi 99 beyitten oluşan klasik kasîde örneğine benzer bir yaklaşımla ve altı farklı bölüme ayıran bir tarzda ele almıştır. 99 beyitlik kasîde örneğini Gaybî'nin Keşfü'l Gıtâ isimli manzumesinde de görmekteyiz.⁷(GÜLER 2004: 123)

Manzumede; **1-5.** beyitler arasında kulun vazifeleri hatırlatılmakta, **6-13.** beyitler arasında makam sahibi bir insanın dünyaya bağlılığına yer verilmekte, **14.-71.** beyitler arasında ölümü hiç hatırlamayan bu kula bir baş ağrısıyla gelen ölüm ve ölüm esnasındaki davranışları ifade edilmekte, **72.-88.** beyitler arasında

⁴ Özel kütüphanemizde bulunun bir defter cönk içerisinde rik'a ile yazılmış 'İbret-nâme yer almaktadır. Tahminimize göre eseri ilk fark ederek kayda geçiren Kütahyalı halkiyatçılardan Mustafa Yeşil'dir. Cönk büyük ihtimalle Sayın Yeşil'e aittir. Sayın Yeşil, bu eseri Veliyüddin 1143, 200x143 155x90 141x189 diye not düşerek kaydetmiştir.Yeşil,bu nüshayı,Beyazıt nüshasından istinsah etmiş olmalıdır.

⁵ Bu nüshanın yazısı, kağıt özelliği ve imlasi, manzumenin Süleymaniye nüshasından daha yeni olduğunu göstermektedir.

⁶ Zikredilen kaynakta 15. asır dinî-ahlakî-tasavvufî mesnevîler başlığı altında “İbret-nâme Germiyânlı Yetîmî'nin 99 beyitlik mesnevîsi” olarak yer almaktadır.

⁷99 beyitlik kasîde yazma geleneği başka mutasavvıf şairlerde de görülmektedir. Kütahyalı Gaybî Sun'ullah, Keşfü'l-Gita adını verdiği devriyyesini 99 beyit olarak kaleme almıştır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

kabir hayatı ve kabir sorgusu anlatılmakta, **88.-94.** beyitlerde iyi bir kul olmanın şartları vurgulanmakta, son olarak **94.-99.** beyitler arasında manzumenin adı ve yazarı belirtilip, okuyana dinleyene ve yazana rahmet dileğiyle kaside tamamlanmaktadır.

Sonuç olarak, Türk kültürünün ve İslâm inancının ölüm karşısında insan davranışlarını anlatan önemli bir manzumesi olan ‘İbret-nâme’yi karşılaştırmalı metin olarak ilim âleminin incelemesine sunuyoruz.⁸

Hazâ Dâstân-ı ‘İbret-nâme’⁹

mefâîlün mefâîlün feûlün

1. Gel imdi kıl taleb şâh-ı cihânı
Ki ya‘ni Hâlık-ı insile cânı

Kulısañ çün rızâsın gözle anuñ
Budur emri Hudâ-yı Lâ-mekânı¹⁰

Ri‘âyet kıl resûlün sünnetini
Umarsañ Hak Te‘âlâdan cinânı¹¹

Göñül bağlama dünyâ-yı denîye
Bekâsuzdur bilürsin işbu fânî

5. Buña aldanma zinhâr iy birâder
Ki çokdur kahbe dünyânuñ yalanı

Buña uydum beni magrûr kıldı
Düzetdüm bunda bâg u bostânı¹²

Ganî oldum cihân mülkinde beş gün
Ki hâkim itdiler bir yire beni

Kimine ‘adl kimine zulm iderdüm
İdüp rencîde anca müslimânı¹³

⁸ Edisyon kritikte Süleymaniye nüshası S nüshası olarak esas alınmıştır. Bizdeki nüsha, Beyazıt nüshasıyla aynı olduğu için sadece Beyazıt nüshası B nüshası olarak karşılaştırmaya eklenmiştir.

⁹ Başlık B nüshasında “**Kasîde-i Hakîmzâde Egriboz Kâdısı**” şeklindedir.

¹⁰ Anuñ : hânuñ B // mekânı : mekânuñ S

¹¹ Sünnetini: sünnetine B

¹² Düzetdüm:çürütdüm B

¹³ Kimine:kime S //zulm:cevr S

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Alurdum mâlını zulm ile halkuñ
Yiridüm soñunu sanmayubanı¹⁴

10. Eyü ata binüp atlas giyerdüm
Gezerdüm pes ser-â-ser gülsitâni¹⁵

Begenmezdüm yiyem degme ta'âmı
Bu resme besler idüm cism ü cânı¹⁶

Ölüm añmaz idüm hergiz cihânda
Ebed kalam sanurdum câvidânı

Karañluk dünyanuñ nîk ü bedinden¹⁷
İdüp oturmuşıdum bir zamâni¹⁸

İşit imdi baña nâ-gâh ne oldı
İrişdi çün kazâ-yı nâ-gehâni¹⁹

15. Beni dutdı ısıtma başum agrır
Komadı gezmege kudret yabanı²⁰

Süñügüm ditreşüp beñzüm sarardı
Kurutdı komadı cismümde kanı²¹

Beni sâhib-firâş idüp yaturdı
Ki düşdi cânuma ölüm nişâni²²

Tudagum kurudı gâyet susadum
Getürdiler şarâb-ı erguvâni²³

Gözetdüm dört yaña gördüm halâyık
Yığılmış üstüme pîr ü cüvâni²⁴

¹⁴ Beyit B nüshasında yok

¹⁵ Pes:ben S

¹⁶ B' de 9. beyit

¹⁷ Karanluk:ferâgat B

¹⁸ Metinde dünyânın şeklindedir. B' de 11. beyit

¹⁹ İrişdi:erişdi S // nâ-gehâni: asmâni B

²⁰ B' de 13. beyit

²¹ Cismümde:beñzümde B; beyit B' de 15. beyit

²² B' de 16. beyit

²³ Tudagum:dudagum B ; beyit B' de 17.beyit

²⁴ Gördüm:cümle B ; beyit B' de 18. beyit

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

20. Nazar kıldum yanumda bir melek var
Kim añladum odur cânım alanı²⁵

Anı gördükde ‘aklum zâ’il oldu
Bilimezven zemîn ü âsmânı²⁶

Dilüm hiç söylemez oldu tutuldu
İşâret birle ben çağırdum anı²⁷
Didüm billâhi ayıt nite geldüñ
Didi kabz itmege rûh-ı revânı²⁸

Didüm bir dem emân vir baña lutf it
Didi hiç kimseye virmem emânı²⁹

25. Bakar gözüm velâkin söylemez dil
Muhakkak oldu ölüm tercümânı³⁰

Ecel kaygusına düşdüm ne diyem
Getürdi hulkuma almaga cânı³¹

Zen ü ferzend ü hem kavm ü karabat
Benümçün kamu iderler figânı³²

Atam anam baş açup zâr eyler
Ogul kız kamu iderler figânı³³

Bu hâlet geldi başa çâr u na-çâr³⁴
Meded didüm işitmez kimse beni³⁵

30. Ayagum geh çeküp geh uzaduram³⁶
O hâlde añlaram gözüm yumanı³⁷
Kim eydür öldi kim eydür diridür³⁸

²⁵ Kim:ki B ; beyit B’de 20. beyit

²⁶ Bilimezven:bilemezdüm B ; beyit B’de 20. beyit

²⁷ B’de 21. beyit

²⁸ Ayıt:diñle S// nite:niye B ; beyit B’de 22. beyit

²⁹ B’de 23. beyit

³⁰ B’de 24. beyit

³¹ Hulkuma almaga: almaga hulkuma B ; beyit B’de 25. beyit

³² Kavm B’de eksik, ; beyit B’de 26. beyit

³³ Eyleyler : eylerler B // kamu : feryâd B ; beyit B’de 27. beyit

³⁴ Geldi başa : başa geldi B ; beyit B’de 28. beyit

³⁵ Mısra B’de şu şekildedir. “ o halde añladum gözüm yumanı”

³⁶ Geh: gâh B//uzaduram:uzadurdum B ; beyit B’de 29. beyit

³⁷ Mısra B’de şöyledir. “meded direm işitmez kimse anı”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Görürler göğsüme el urubanı³⁹

Uşak ogullarum ağlaştı cümle
Görüp bu halde ölüben yatani⁴⁰

Helâlüm el urup yırtar yüzini
Dirîgâ gitdi evüm pâsbânı⁴¹

Kulagum işidür her ne ki dirler⁴²
Cevâbın viremez lâkin lisânı

35. Nefes kesildi tenden gitdi cânım
Henüz düzülmeyen yol armagâni⁴³

Gözüm agzum yumuldu bildüm öldüm
Hakîkat ol melek ayırdı cânı⁴⁴

Cisim kaldı döşek içinde mecrûh⁴⁵
Gel imdi gör bu kez saçın yolani

Yüzüm örterler aslâ kimse görmez
Çıkar nide iverler hân mânî⁴⁶

Diri iken beni isterlerimiş
Kaçar imiş ölüden döstânı⁴⁷

40. Öli yüzi sovuğdur kimse bakmaz
Unudurlarımıştızcek öleni⁴⁸
Su ılındı yuyucu geldi ol dem
Gelüp cem' oldı hep halkuñ tuyanı

³⁸ Beyit B nüshasında yok

³⁹ B nüshasında 32 beyit şu şekildedir:

Yine öz halime muttagûl oldum-; muttagûl , müttakî olmalıdır.

Ko terk eyledüm bu hânümanı

⁴⁰ Beyit B'de 36. beyit ölüben yatani:ben nâ-tüvânı: S

⁴¹ Beyit B 'de 30. beyit

⁴² Her ne ki : her ki B ; beyit B'de 31. beyit

⁴³ Beyit B'de 33. beyit düzülmeyen:düzülmedi S

⁴⁴ B'de 34. beyit

⁴⁵ Cisim:cesed B ; Beyit B'de 35. beyit

⁴⁶ Nide:nice B// hanmânî :hândânî: S ; beyit B'de 37.beyit

⁴⁷ Beni: S 'de eksik, ölüden:öliccek S ; beyit B'de 38. beyit ;

⁴⁸ Öli:ölü S// öleni:anı B ; beyit B'de 39. Beyit ; 40. Beyit B'de şöyle:

Kimi ister kefen kimi yuyucu

Kimi suyum getirür tiz kovanı

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Hem iskat-ı salât savm u imân
İdüp her sa‘il aldı dirhemânı

Ta‘âm eylediler ol hinde yindi
Segirdüp hizmete başlar toyanı⁴⁹

Yabışdılar döşeğe dört yañadan
Beni kaldurdılar sürüyübeni⁵⁰

45. Benüm halvetde soydılar geyesüm
Ne ‘aybum var ise oldu ‘ayânı

Çıkarup rahmeti kodılar anda
Yumurladı yuyucu aldı anı⁵¹

Bir akçe hayr içün sarf itmez iken
Kaparlar câme ile câme-dânı

Ne kim mâl cem‘ idüp evler yasadum
Kodum vâislere evi dükânı

Hemân hayr itdügi kalur gişiye
Ki Tañrı yarlıgar hayr eyleyeni

50. Birisi su koyar ol birisi yur
Ditirer havf-ı Hakdan üstühânı

Kefen sarup beni tâbûta koyup
Getürür nevbet ile yorılanı⁵²

Mü‘ezzin bañ virür eydür salâdur
İşidür hâs u ‘âm kimdür öleni⁵³

Kimi öñce kimi ardımca aglar
İşidürem kimise aglayanı

⁴⁹ Beyit B’de yok

⁵⁰ B’de 43. beyit ;

B’de 44. beyit şu şekildedir:

Çıkardılar beni evim içinden

Ayrdılar beni halkdan nihânı

⁵¹ Yumurladı:toparladı B

⁵² Getürür:getürdi B

⁵³ Virür:urur B

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Niçe evler harâb iden ölümdür
Kavuşdurmaz ölüm hiç ayrılanı

55. Niçe sevgülüler unutulupdur
Gidüpdür kalmayup adıla sanı⁵⁴

Niçe ata vü ana eyleyüp âh
Sanursın göklere çıkdı duhâni⁵⁵

Selâtinler zebûndur mevt elinden
Serâyından ayırdı niçe hânı⁵⁶

Kanı benüm diyenler bu cihâni
Ayak altında yaturlar nihâni⁵⁷

Kanı Hürmüz kanı Hüsrev kanı Cem
Unutduñuz mı Sâmi Kahramanı⁵⁸

60. Kanı Kayser gibi ‘ankâ-yı devrân
Zemînün ka‘rı oldı âşiyâni⁵⁹

Ya kanı evliyâlar enbiyâlar
Risâlet kişverinüñ kâmurânı

Husûsen mefhar-ı ‘âlem Muhammed
Sehâb iken o şâhuñ sâyebânı

Birâder bu cihân kimseye kalmaz
Ölüm ne yahşı kor ne hod yamanı

Beni götürdiler çün kabre toğrı⁶⁰
Yürütdiler niçe sokak tolanı⁶¹

⁵⁴ B’de bu beyit yok

⁵⁵ B’de bu beyit yok

⁵⁶ B’de 55. beyit

⁵⁷ B’de 56. beyit

⁵⁸ B’de 57. Beyit ; B’de 59. Beyit şu şekildedir:

Kanı şeddâdlar Kar‘ûn u Garûd

Kanı Rüstem cihânuñ pehlivânı

⁵⁹ B’de 58. Beyit ; B’de 60. Beyit şu şekildedir:

Kanı İskender-i Fagfûr-ı Hâkân

Kanı bu ‘âlemün Sahib-kırânı

⁶⁰ Kabre toğrı:doğrı kabre B

⁶¹ Tolanı:dolanı B

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

65. Musallâda getüren kodı bir dem⁶²
İmâm turdı ilerü varubanı
- Halâyık turuban sâf sâf uyuban⁶³
Derildi bir yire pîr ü cüvânı
- İmâm cehrile dir Allâhü ekber
Uyup anuñ didügin dir kalanı⁶⁴
- Selâm virüp du‘â kıldı cemâ‘at
İlâhî yarlığa işbu fülânı
- Salâtum kılduğı demde getürüp
Getürüp sîneme diñle beyânı
70. Beni çün kodılar kabrüm içine
Türâb ile yumurlar uşubanı⁶⁵
- Okudılar çü Yâsîni müselsel
Tagıldılar okudukda Kur‘ânı⁶⁶
- Belürdi bir sadâ ol demi nâ-gâh
Gelür Münker Nekirile revânı⁶⁷
- Yir iki yarılır heybetlerinden
Görürem esvedânı ezrekânı⁶⁸
- Sorup Rabbümi dînümi nebîmi
Havâle kıldı odlu bozdoğanı⁶⁹
75. Didüm Rabbümdür Allâh dînüm İslâm
Muhammeddür resûlüm yok gümânı⁷⁰

⁶²:getüren kodı:kodı getüren B

⁶³ Turuban:turdılar B// uyuban oluben B //pîr ü cüvânı:pur ü şubanı

⁶⁴ Uyup :uyuban S

⁶⁵ B’de 71. Beyit ; B’de 70. Beyit şu şekildedir:

Görürler kim temâm olmuş düzlemiş

Ki arzâ‘ itdiler sînem kazanı

⁶⁶ B’de 72. beyit

⁶⁷ B’de 73.beyit

⁶⁸ B’de 74.beyit

⁶⁹ Sorup:soruben B ; B’de 75. Beyit

⁷⁰ Didüm Rabbümdür: didüm ki Rabbim B // B’de 76. beyit

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Didiler söyle imdi her ne kıldıñ
Getürdiler öñüme yazılanı⁷¹

Ne kim bu dünyede hayr u şer itdüm
Kamu tertîb ile evvel ü sâni⁷²

Çü gördüm sâbıkâ hayr işlerümi
Hemân ikrâra geldüm râyigâni⁷³

Didiler şerrüni dahı di imdi
Tutuldı söylemez oldı zebâni⁷⁴

80. Didiler işbu şerri kim nitedi
Didüm bilmem ben anı işleyeni⁷⁵

Didiler ger güvâh olsa ne dirsiñ
Didüm kanı getürüñ şâhidâni⁷⁶

Ayagum ellerüm itdi şehâdet
İşitdüm şâhidân-ı ‘âdilâni⁷⁷

Hele hayrum ziyâde geldi şerden
Bi-hamdi’l-lâh ki âzâd oldum anı⁷⁸

Halâs oldum kamu derd ü elemden
Bu resme kaldum anda şâdmâni⁷⁹

85. Cevâbın çünki ben virdüm olaruñ
Baña ‘arz eylediler müjdegâni⁸⁰

Olar kim virmeye münker cevâbın
Cehennümdür bilüñ anuñ mekâni⁸¹
Hudânuñ emridür hiç kılmaz ârâm

⁷¹ B’de 77. beyit

⁷² B’de 78. beyit

⁷³ Bu beyit B’de yok.

⁷⁴ Bu beyit B’de yok.

⁷⁵ B’de 79. beyit

⁷⁶ Mısra B’de “getürsen şâhidâni ‘âdilâni” şeklindedir. Beyit B’de 80. beyittir.

⁷⁷ İşitdüm: eşitdüm S ; B’de 81. beyit

⁷⁸ B’de 82. beyit

⁷⁹ B’de 83. beyit

⁸⁰ Olaruñ: olara B ; B’de 84. beyit

⁸¹ B’de 85. beyit

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Döger odlu topuz ile zebânî⁸²

Kalur dâ'im 'azâb içinde miskîn
İlâhî kimseye gösterme anı⁸³

Elûnde var iken fevt itme fırsat
Tasadduk kıl Hudâ yolında anı⁸⁴

90. Kimesne hâtırın yıkma cihânda
Ki Hak sevmez bilürsin müziyânî⁸⁵

Namâzın kıl oruç tut vir zekâtı
Ki hac itmek gerek kâdir olanı⁸⁶

Sa'îd ol kıssamuzdan hissedâr ol
Gözün aç uykudan özüni tanı⁸⁷

Hevâya tâbi' olup nefse uyma
Bula sanma zafer nefse uyanı⁸⁸

İlâhî umaruz göster cemâlün
'Înâyet eyle dime **Len-terânî**⁸⁹

95. Bi-hakk-ı sûre-i Tâhâ vü Yâsîn
Bi-hakk-ı sûre-i **Seb'a'l-mesânî**⁹⁰

Muhammed hürmetiçün yâ İlâhî
Şefî' eyle bize ol mihrîbânî⁹¹

Bu 'ibretnâmeyi nazm eyleriken
Yetimî derdmend-i Germiyânî⁹²
Garîk-i bahr-i 'isyân oldugîçün

⁸² Hiç kılmaz:kılmaz hiç B ; B'de 86. beyit

⁸³ Dâ'im B'de eksik ; B'de 87. beyit

⁸⁴ Yolında:yolına S ; B'de 88.beyit

⁸⁵ B'de 89. beyit

⁸⁶ B'de 90. beyit

⁸⁷ B'de 91. beyit

⁸⁸ B'de 92. beyit

⁸⁹ " beni göremezsin" A'raf 7/143" Bkz. Mehmet YILMAZ, Edebiyatımızda İslâmi Kaynaklı Sözlere, İstanbul 1992, s.111 ; Bu beyit B'de 93. beyit

⁹⁰ " tekrarlanan yedi " Hicr 15/87 YILMAZ, a.e., s.139 Bu beyit B'de 94. beyit

⁹¹ B'de 95. beyit

⁹² B'de 96. beyit

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Dökerdi gözleri dürr-i girâni⁹³

99. İlâhî rahmet eyle iş bu nazmı
Okuyanı yazanı dinleyeni⁹⁴

KAYNAKÇA

- AKTAN, Bilal, (2006a), **Kemâl Ümmî'nin Vefât Risâlesi ve Dil Özellikleri**", SÜ Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.19
- AKTAN, Bilal, (2006b), "**Garib-Nâme'nin Bilinmeyen Yeni Bir Yazması**", Akademik Araştırmalar Dergisi, Ağustos-Ekim 2006, Yıl:8 Sayı: 30
- AŞIK ÇELEBİ, (1971) **Meşâirü's-Şuarâ**, Haz. M. Owens, Londra
- DEMİR, Esra (2003), **Şeyh Eşref bin Ahmet ve İbretnâme Mesnevisi-İnceleme Metin**, MÜ SBE Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- GÜLER, Kadir, (2004), **Kütahya Yazıları**, Kütahya
- GÜLER, Kadir, (1995), "**Gaybî Sun'ullâh ve Hudâ Rabbim Risâlesi**", Yedi İklim, Kütahya Özel Sayısı, C.X/68, Kasım 1995
- GÜLER, Kadir, (2004), "**Gaybî Sun'ullah ve Keşfü'l-Gitâ Devriyesi**" **Kütahya Yazıları**, Kütahya
- GÜZEL, Abdurrahman- TORUN, Ali (2003) **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Ankara
- HASAN ÇELEBİ, **Tezkiretü's-şu'arâ**, Süleymaniye Ktp., Es'ad Efendi Blm. Nu.3869.
- ÖZKAN, Mustafa, (1995), **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, İstanbul
- ŞENTÜRK, Ahmet Atilla, KARTAL, Ahmet, (2007), **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul
- YILMAZ, Mehmet (1992), **Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler**, İstanbul

---

⁹³ B'de 97. beyit

⁹⁴ Bu mısra B'de şöyledir: " yazanı dinleyeni okuyanı" ; B'de 98. beyit

ZEYL

Bu bölümün amacı daha önce yayınlanan metni, ekteki nüshaya göre yeniden değerlendirerek metni tamamlamak ve araştırmacıları edisyon kritikli metinle karşı karşıya getirmektir.

Birinci dipnotta zikrettiğim sayın yazarların makalesiyle bizim makalemiz arasındaki –okuma, vezin ve anlam açısından- şu ayrıntılar önem arz etmektedir:

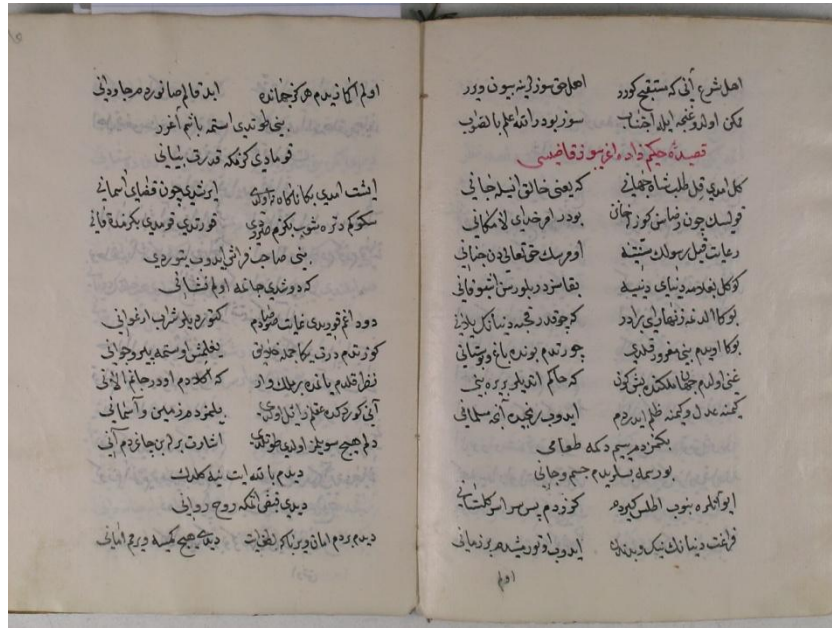
1. ‘İbret-nâme’nin edebiyatımızdaki yerini belirtme ve konuyla ilgili üç kaynağın ortaya konması açısından bizim makalemiz farklılık arz etmektedir.
2. Biz iki nüshadan metin oluşturduk. Diğer makale tek nüsha üzerinden değerlendirilmiştir. Beyazıt nüshasını metnin sonuna ekledik.
3. Diğer makalenin sonuna eklenen Süleymaniye nüshasının 2b-3a varaklarının sehven unutulmuş olduğunu gördük.
4. Metinde birlik sağlamak amacıyla “dediler” ve “dedüm” kelimeleri “didiler” ve “didüm” olarak düzeltilirse aynı metinde farklı okunuşları ortada kaldırmayabiliriz.
5. Nüsha farklılıklarına bakınca diğer makaledeki bazı kelimelerin örneklendiğimiz şekilde okunması gerektiğini düşünüyoruz:
  - a. 2. beyitte “kıvan sen” kelimesi “kulısañ” ; aynı beytin ikinci mısrasındaki “Lâ-mekânũ” kelimesi de “Lâ-mekâni”, olarak okunmalı,
  - b. 5. beyitte “birâzer” kelimesi “birâder”, aynı beyitteki “dünyânın” kelimesi “dünyânũ” olarak okunmalı,
  - c. 7. beyitte “milkinde” kelimesi, “mülkinde”, “yere” kelimesi “yire” olarak okunmalı,
  - d. 13. beyitte “dünyânın” kelimesi, “dünyânũ” olarak okunmalı,
  - e. 14. beyitte “eşit” kelimesi “işit” , “erişdi” kelimesi “irişdi” olarak okunmalı,
  - f. 16. beyitte “süñüküm” kelimesi, süñügüm olarak okunmalı,
  - g. 20. beyitte “cânım” kelimesi, “cânım olarak okunmalı,
  - h. 23. beyitteki “diñle” kelimesi, “ayıt” olarak okunmalı,
  - i. 24. beyitteki “di”, “vir” olmalı, ikinci mısradaki “didî” kelimesinden sonra “hîç” kelimesi gelmeli ve “em” eki olmamalı,
  - j. 26. beyitte “getürdü” kelimesi, getürdi olarak okunmalı,
  - k. 33. beyitte “pâsubânı” kelimesi “pâsbânı” olarak okunmalı ,
  - l. 34. beyitte “derler” kelimesi “dirler” olarak okunmalı
  - m. 38. beyitte “hânedânı” kelimesi hân mânâsı olarak okunmalı,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

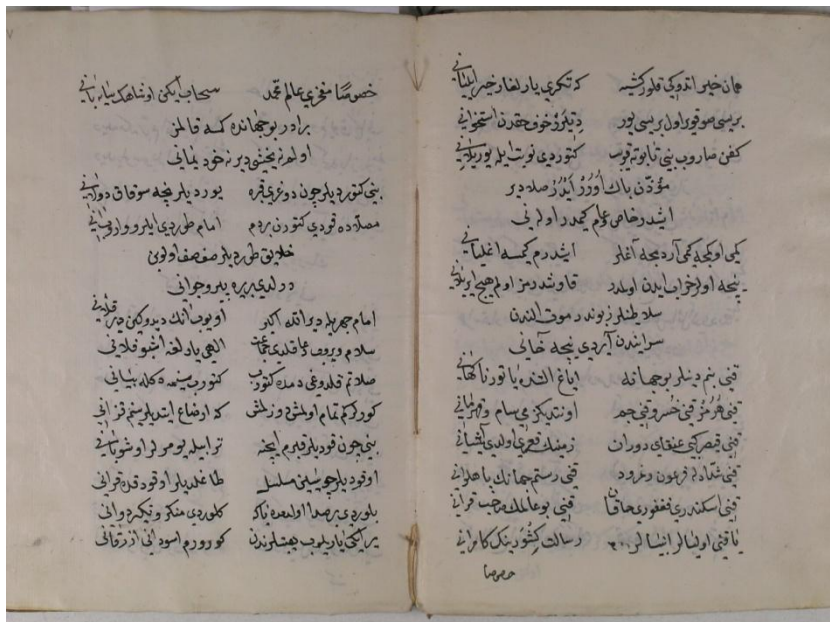
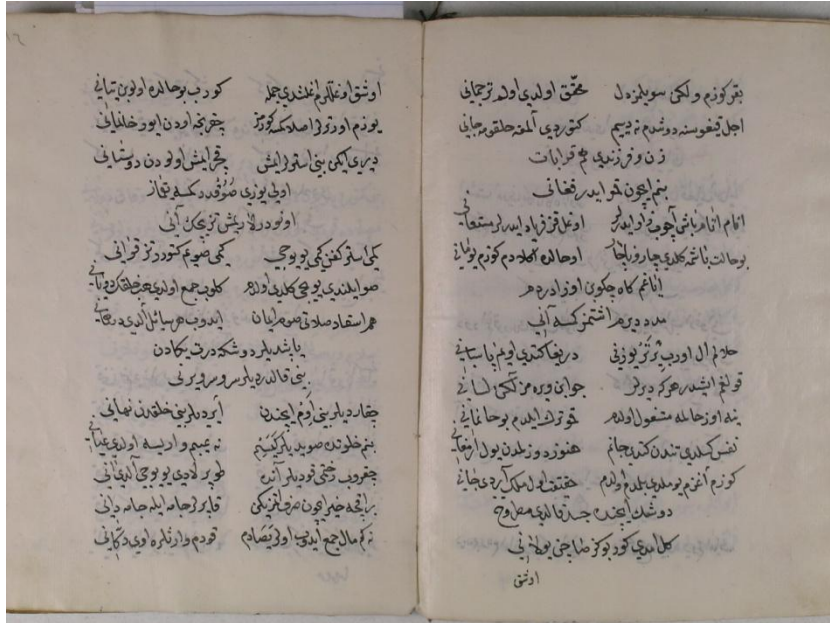
- n. 39. beyitte “diri iken” kelimesinden sonra vezin ve anlam gereği “beni” kelimesi eklenmeli, “düsitâni” kelimesi “dostâni” olarak okunmalı,
- o. 50. beyitteki “bir beni”, kelimesi “birisi” olarak okunmalı,
- p. 51. beyitteki “yorulani” kelimesi “yorilani” olarak okunmalı,
- q. 52. beyitteki “eşidür” kelimesi “işidür” olarak okunmalı,
- r. 55. beyitteki “unut” kelimesi, “unud” olarak okunmalı,
- s. 63. beyitteki “bürâzer” kelimesi “birâder” olarak okunmalı,
- t. 65. beyitteki “varıbanı” kelimesi “varubanı” olarak okunmalı,
- u. 76. beyitteki “kıldıñ” kelimesi “kılduñ” olarak okunmalı,

İBRETNAME BEYAZIT NÜSHASI

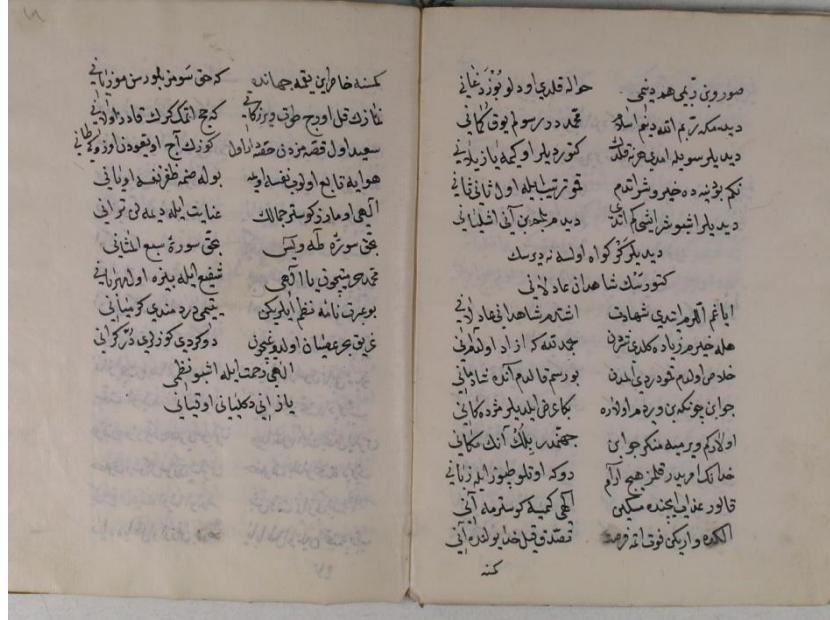

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010

Turkish Studies

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 5/2 Spring 2010